

Geelsnavelduiker
Gavia adamsii.
Brouwersdam,
februari 1979.
Foto: R. Pop.

Duikers: meer dan voorbijgangers

Henk Blok

Duikers nemen in de vogelgidsen een voor-aanstaande plaats in. Deze kleine familie zou namelijk één van de meest oorspronkelijke vogelgroepen zijn.

Een onderzoek in enkele bronnen gaf mij meer zicht op duikers en hun jaarcyclus. Hieronder volgt een beknopte weergave van de verworven inzichten.

Duikende duikers

Voor de visvangst hebben duikers een ideale lichaamsbouw. Het torpedovormige lichaam ligt laag in het water. Ze hebben een dicht op de huid sluitend verenpak en de poten zitten bij het achterlijf. Die poten met hun grote zwemvliezen fungeren onder water als voortstuwingschroef, die snelheid maakt bij het jagen op een prooi. Zo nodig kunnen duikers diep duiken. Ze kunnen lang onder water blijven en daar ook een grote afstand afleggen. Men heeft daarvan wel (eenmalige) topprestaties gemeten. De gemeten diepte was 81 meter, de duur van het onderwaterverblijf 135 seconden en de afgelegde afstand was 400 meter. Dat zijn echter uitzonderingen, want hun normale duikdiepte varieert van vijf tot twintig meter. Lopen kunnen deze vogels eigenlijk niet, het is meer een waggelend kruipen.

Trekpatronen

In de herfst wanneer de meren en plassen in de toendra's van het hoge noorden dichtvriezen, trekken duikers over Europa naar het zuiden. Er zijn ook soortgenoten bij die afkomstig zijn uit Schotland en IJsland. Een aantal van hen volgt onze kust en brengt de winter door in zuidelijker liggende kuststreken, met name aan de Atlantische Oceaan. De meest zuidelijke overwinteringsgebieden bevinden zich in de Middellandse Zee, de Zwarte Zee en de Kaspische Zee. Deze laatste gebieden bereiken ze via andere trekroutes, onder andere langs de Oostzeekust en over land. Na deze verplaatsing ruilen de 'zeeduikers', zoals ze zo'n vijftien jaar geleden nog heetten. Zij vliegen dan niet en zijn actief op en onder water. Op visrijke gronden worden soms groepen van wel enkele honderden duikers aangetroffen. Dat is opmerkelijk, omdat ze doorgaans hooguit in kleine groepjes en losse verbanden te zien zijn.

Vanaf het najaar tot in het voorjaar trekken heel wat duikers bij ons langs. Enkele laten zich zwemmend in een haven zien. Veruit de meest waargenomen soort is de Roodkeelduiker *Gavia stellata*, daarna komt de als

(zeer) schaars te boek staande Parelduiker *Gavia arctica*, terwijl de Geelsnavelduiker *Gavia adamsii* en de IJsduiker *Gavia immer* voor Nederland tot de zeldzame doortrekkers behoren. Van beide eerstgenoemde soorten vliegen er bijvoorbeeld bij Scheveningen jaarlijks meestal tussen de tweeënehalf-duizend en vijfduizend exemplaren langs. Een topdag was hier 6 januari 1994 toen 1393 exemplaren passeerden. Ter plaatse waren er op die dag 34 exemplaren aanwezig. Soms vliegen ze het land in en wordt een duiker in een van onze binnenwateren signaleerd (onder andere in de Maarsseveense Plassen, het Paterswoldermeer en het Overijsselsch Kanaal). Er is nog een vijfde duikersoort, de Pacificse Parelduiker *Gavia pacifica* (sommigen zien hem als ondersoort van de Parelduiker, zoals in Walters' Complete Checklist, red.). Deze broedt op de meren in Noordoost-Azië en Canada en overwintert niet ver daar vandaan in de Grote Oceaan. Zijn verspreidingsgebied is het kleinste van de duikersoorten. Deze soort is overigens nog nooit in Nederland signaleerd.

Internet en duikers

Op het internet zijn diverse websites te vinden die interessante en leerzame informatie bevatten over duikers. Enkele Engelstalige voorbeelden zijn de pagina's van Journey North, die te vinden zijn via: <http://www.learner.org/jnorth>. Door te zoeken op de trefwoorden 'Journey North' en 'loon' vindt u onder andere informatie over Common Loons. Kijk ook op:

<http://www.learner.org/jnorth/tm/loon/Resources.html>.

Verder kunt op de pagina's van het Alaska Department of Fish & Game in de rubriek Wildlife Notebook Series een artikel lezen van T. Paul & N. Fair over duikers. Dit is te vinden via: <http://www.adfg.state.ak.us/pubs/notebook/bird/loons.php>

Een ander voorbeeld zijn de Canadese pagina's van Hinterland's Who is Who, waarop onder andere educatieve informatie is te vinden over duikers in Canada. Deze pagina's kunt u bereiken via: <http://www.hww.ca/hww2.asp?pid=1&id=53&cid=7>.

Terugkeer naar de broedgebieden

In het voorjaar gaan de duikers weer naar hun broedgebieden in de afgelegen arctische streken van Europa, Azië en Amerika. Dan dragen ze hun fraaie voorjaarskleed en de soorten zijn dan goed van elkaar te onderscheiden. Ze verschillen ook in lengte en gewicht. Als maxima zijn er eens bij een Roodkeelduiker respectievelijk een lengte van 69 cm en een gewicht van 2450 g vastgesteld. Aan een IJsduiker is maximaal een lengte van 92 cm en een gewicht van 6300 g gemeten.

In het broedgebied is voor de grootste soorten,

Geelsnavelduiker en IJsduiker, een groot wateroppervlak belangrijk met het oog op het opstijgen. Ze hebben namelijk met hun zware lichaam en korte vleugels een lange aanloop op het water nodig om voldoende snelheid te kunnen ontwikkelen om los van het wateroppervlak te komen. Ze starten daarbij tegen de wind in, krachtig klapwiekend. Eenmaal in de lucht, vliegen ze goed. Dan kunnen ze snelheden bereiken van honderd tot honderd-twintig kilometer per uur. Landen doen ze niet, zoals eenden, op de zwemvliezen, maar zij gebruiken bij het landen hun borst. De paren vormen zich meestal in de winter. De partners blijven elkaar voor het leven trouw. Zodra het ijs op de zoetwatermeren, plassen en rivieren gaat smelten begint de bouw van een nest. Hoe noordelijker en kouder de gebieden, des te later kan het nestelen beginnen. Dat wordt soms wel eind juni.

Paartrouw

Duikers keren elk jaar bij voorkeur naar dezelfde broedplek terug. Op plaatsen waar voldoende ruimte is, zoals de verlaten gebieden van Siberië, broeden duikers niet dicht bij soortgenoten. Zij nemen dan een afstand van ten minste enkele honderden meters in acht. Maar in het noord(westen) van Europa, waar minder geschikte biotopen zijn, komen ze soms tot een kleine kolonievorming (met ongeveer twintig paren).

Het nestmateriaal bestaat vaak uit

Geelsnavelduiker *Gavia adamsii*, Zuider-havenhoofd, Scheveningen, 16 december 1984. Foto: Gerard de Hoog.

zeggestengels en plantenresten. Ze maken hun nest op een ondergelopen stukje grond vlak bij de oever of op een verhoging net boven het wateroppervlak. Als de directe omgeving van het nest voedselarm is moeten de vogels soms grote afstanden afleggen om aan voedsel te komen. Hun menu is gevarieerd en bestaat uit diverse vissoorten, rivierkreeften, kikkers, slakken, insecten en waterplanten. Het vangen van een vis beginnen ze al zwemmend en speurend door het wateroppervlak heen. Dan duiken ze bliksemsnel op de prooi af. Hebben ze een grote vis te pakken dan wordt deze eerst met de snavel gekneet tot hij dood is en vervolgens met de kop naar voren ingeslikt.

Geesten van de wildernis

In het voorjaar, tevens de baltstijd, veranderen de anders zo zwijgzame duikers in herrieschoppers, met name in de avond en midden in de nacht. Ze maken allerlei fascinerende geluiden, die nog per soort verschillen en waarvoor men woorden heeft als 'jodelen', 'jammeren', 'blaffen' en 'lachen als een waanzinnige'. Luidruchtig zijn ze ook bij ruzie om een territorium. Een

paar dat een revier binnendringt dat een ander paar reeds als zijn bezit beschouwt, wordt dan afgeschrikt met gekrijs en tegenaanval. Zij aan zij gaan de 'eigenaars' op ze af, soms bijna rechtop en met de vleugels en voeten op het water slaande, kop en hals opgeheven, pikkend naar de indringers om die te verjagen. 'Geesten van de wildernis' noemt men ze in Canada. Gewoonlijk produceren duikers twee eieren, die met een tussenpoos van vierentwintig tot achtenveertig uur worden gelegd. In de periode van eind mei tot begin augustus worden de donsjongen geboren. De oudervogels moeten zich dan teweer stellen tegen aanvallen van rovers zoals Zilvermeeuwen, Grote Burgemeesters en Poolvossen. De laatste vormen vooral een bedreiging na een slecht lemmingen- of woelmuizenjaar. Ook mensen kunnen de schuwe vogels veront-rusten. Een broedende duiker die in de verte iemand ziet naderen, glijdt wegduikend onder water, het nest onbeschermd achterlatend.

De jongen gaan na één of twee dagen het water in, maar kruipen ook graag op de rug van hun ouders om warm en droog te blijven. De ouders persen het voedsel vanuit

Isduiker *Gavia immer* bij de Zuidpier, IJmuiden, 6 december 1991.

Foto: Henk Harmsen.

Roodkeelduikers *Gavia stellata* worden in Nederland het meest waargenomen.

Foto: Wim Smeets.

hun slokdarm omhoog en geven het dan via de snavel aan de jongen. Als die zo'n vijf weken oud zijn gaan zij zelf naar voedsel duiken en in de loop van september zijn zij ook tot vliegen in staat. Als de vorst invalt trekken de duikers weg. De adulte vogels gaan het eerst, hetzij alleen, hetzij als paar of in kleine groepjes.

Bedreigingen

In Canada, waar alle 'loons' beschermde soorten zijn, zien natuurbeschermers de broedresultaten teruglopen, evenals in de Verenigde Staten. Als oorzaken daarvan worden genoemd: het verloren gaan van gebieden door bebouwing van meeroevers,

sterfte door het lozen van vergif zoals kwik en lood (van loodjes), dat ze via vissen hebben binnengekregen, vernieling van nesten door de golfslag van motorboten, de zure regen, waardoor de visstand op de meren achteruitgaat, weggeworpen vislijnen, haakjes en plastic verpakkingsmateriaal waarin duikers verstrikt raken. Het meest heeft de IJsduiker van de menselijke activiteiten te lijden, omdat een en ander vooral voorkomt nabij diens broedgebieden. Gelukkig zijn de duikers wereldwijd gezien nog talrijk.

■ H. Blok, Joh. van Polanenlaan 34, 2263 TB Leidschendam.

De Parelduiker *Gavia arctica* is in Nederland (zeer) schaars.

Foto: Wim Smeets.

LITERATUUR:

Ilicev, V.D. & V.E. Flint (1989): Handbuch der Vögel der Sowjetunion, Band 1. Aula Verlag, Wiebelsheim.

Lichtenbeld, H.J. (1985): Geelsnavelduiker. Vogelkalender 1986. Stichting Het Vogeljaar, Hedel.

Lichtenbeld, H.J. (1987): IJsduiker. Vogelkalender 1988. Stichting Het Vogeljaar, Hedel.

Loorij, Tom (2002): Broeders, Trekkers en Dwalers. Vogels van Den Haag en omstreken. De Nieuwe Haagsche, Voorburg.

Peterson, R.T., G. Mountfort & P.A.D. Hollom (1994): Petersons vogelgids van alle Europese vogels. 21ste druk. Tirion, Baarn.

Taapken, J. (1991): Roodkeelduiker. Vogelkalender 1992. Stichting Het Vogeljaar, Hedel.

Voous, K.H. (1960): Atlas van de Europese vogels. Elsevier.